

Nykyvirolaista kansanrunouskirjallisuutta

Kalevala. Koostanud Elias Lönnrot. Illustreerinud Akseli Gallen-Kallela. Tõlkinud August Annist. Kunstiliselt kujundanud A. Koemets. Eesti riiklik kirjastus. Tallinna 1959, 383 s.

AUGUST ANNISTIN virontama Kalevala (Tallinna 1959) on silmän ilo sekä painotuotteena että runoelmana. Epäilyksettä siinä on kalevalainen mielikuva maailma ja runosanonta saatu siirretyksi kielirajan yli vähemmin vaurioin kuin missään varhemmassa Kalevalan-kään-

nöksessä. Syynä ei ole vain kielten läheinen sukulaisuus vaan myös kääntäjän kekseliäisyys ja ihailtava vanhan runokielen keinojen hallinta. Outo tuskin arvaisi, kumpi Kullervo-runon alkusäkeistö on alkuperäisrunoa, kumpi käännöstä:

Kasvatti emo kanoja,
suuren joukon joutsenia,
kanat aialle asetti,
joutsenet joelle saattoi;
tuli kokko, niin kohotti,
tuli haukka, niin hajotti,
siipilintu, niin sirotti:
yhen kantoi Karjalahan,
toisen vei Venäjän maalle,
kolmannen kotihin heitti.

Kasvatas emu kanuda,
suure summa luikesida.
Kanad aedaje aetas,
luiged läkitas jõele.
Tuli kotkas, see kohutas,
tuli haugas, see hajutas,
siibalindu, see laotas:
ühe kandis Karjalasse,
teise viis Vene rajale,
kolmanda koduje jättis.

Säe »tuli haugas, see hajutas» saattaisi yhteyksistään irrotettuna viedä nykyvirolaisen kynnet korvalliselle, mutta tuskin sen selkeämmältä kuulostaa Suomenlahden pohjoisrannalla »siirrä sintsin siltaselle» tai »viinet vaarnoilla venyne».

Paitsi outojen sanojen ja nimien selityksiä August Annist on liittänyt kirjaan 20-sivuisen »järelsõnan». Se on ymmärtäväisimpiä ulkomaalaisen kynästä lähteneitä katsauksia suomalaisen kansanrunouden ja kansanrunouden tutkimukseen, mitä on pitkiin aikoihin näkynyt. Kieli on tietenkin neuvostoviroa — »Elias Lönnrot ei toiminut feodaalisen hovilaulajan eikä porvarillisen kirjanoppineen vaan ennen muuta talonpoikaiskansan oman pojan ja sen etujen esitaistelijan tavoin»

— mutta myös Suomen »porvarillisia tutkijoita» arvostellessaan Annist esittää hyvin perusteltuja ja huomionarvoisia näkökohtia kalevalaisten runojen alku- perästä ja sosiaalisesta taustasta. Sammossa Annist näkee toiveunelman teknillisestä kulttuurista ja kenties muiston ajasta, jolloin muinaiskansa oppi tuntemaan ensimmäisen 'tuotantokoneen': käsikiven. Selvää on, että Kalevalasta jälleen kerran löytyy juuri niitä esteettisiä, moraalisia ja ideologisia arvoja, joita eepoksen tulkki tai hänen ympäristönsä pitää erityisen ihailtavina.

Virolainen Kuva-Kalevala on hieno kulttuurisaavutus. Toivottavasti se veljesmaassa rastii teitä »laiemaile laulijaile, rohkemailegi runoile noorsoossa sirguvassa, hõimussa ülenevassa».

*

Eesti rahvaluule ülevaade. Toimetanud R. VIIDALEPP. Eesti riiklik kirjastus. Tallinna 1959. 525 s.

R. VIIDALEPP on tarttunut vaatavaan tehtävään: *Eesti rahvaluule ülevaade* (Tallinna 1959) pyrkii olemaan Viron koko sanallisen kansanperinteen yleisesitys, ensimmäinen laatuaan. 521-sivuista teosta lukiessa kokee samantapaisen kirpaisevan yllätyksen kuin japanilaista filmiä katsellessa: outoutta ja tuttuuta ällistytävänä yhdistelminä. Oudot ovat ennen muuta silmälasit, joiden läpi kirjoittajat tähyävät tuttua perinnemaisemaa. Outoja ovat Marxin, Engelsin, Leninin ja Gorkin tiheät sitaattit. Outoja arvonnittapuut, joiden nojalla kaikki »sosiaaliseen protestiin» vivahtava perinne on keskeistä ja tähdellistä, kun taas puhdas lyrillinen sävel, humoristin leppeä hy-

my, kristillinen legenda tai taikauskoinen tarina kuuluvat toisarvoiseen periferiaan.

Oudostelu vaihtuu monin erin kunnioitukseksi. Viron kansanrunoustiede etenee leveällä rintamalla, eivätkä sen pohtimat probleemit ole pelkkiä näennäisprobleemeja. Viidalepp vitsoo syytä suomalaisten epiikan-tutkijain, eritoten Kaarle Krohnin »formalismia»: runoja analysoitiin irrallisina ilmiöinä, yhteiskunnallista taustakehitystä huomioon ottamatta, omia subjektiivisia oikkuja noudattaen. V. Mälk lisää löylyä: »maantieteellis-historiallinen menetelmä on luonteeltaan formalistis-kaavamainen ja sivuuttaa kansanrunotuotteen sisällöllisen ja funktionaalisen puolen, sen yhtey-

den sepittäjänsä ja synty-ympäristöön-sä, samoin kuin sen taiteellisen näkemysen». Positiivisinta nykyvirolaisessa tutkimuksessa on nähdäkseen juuri kansanperinteen funktionaalisten yhteyksien tarkokas selvittäminen; R. Viidalepan luku »Jutustamine ja jutustajad» tuo julki uutta ja perin kiintoisaa tietoa satujen kertojista ja kerronnan tilanteista ja tarkoituseristä, ja myös muiden perinnejalajien elinehdoista on — ideologisten aprikointien lomassa — oivallisia tosiasiakommentaareja. On myönnettävä, että virolaiseen kansanperinteeseen marxilainen yleiskaava luontuu tavallista pakottomammin: luontaistalouden aikana runolla oli »työmaaginen funktio», toisin sanoen sillä pyrittiin helpottamaan ja tehostamaan työsuorituksia; luokkayhteiskunnassa kansanruno organisoii ja yllättää syvien rivien luokkataistelullista vastarintaa; luokattomassa sosialistisessa yhteiskunnassa kirjallisuus ja kansanrunous ovat kommunistisen kasvatuksen välineinä sulautumassa toisiinsa — kansanrunous elää kirjallisuutena, ja kirjailijain on määrää tavoitella kansanomaisuutta. Suomalaisesta folkloresta olisi tuntuvasti hankalampi loihia esiin heravihan vuosituhantinen johtoaate.

Yleiskatsauksen useimmat ja vahvimmat luvut ovat R. Viidalepan käsialaa. Erityisen antoisa on virolaisen kansanlaulun runousopillinen analyysi; Viidalepan käsitys sikäläisen runomitan kehitysvaiheista on hyvin perusteltu ja käy yksin omien havaintojeni kanssa. Epävarmemmaksi jää hänen hypoteesinsa eläinsatujen varhemmasta metsästysmaagisesta funktiosta. Havainnot setukaisten runonlaulun ja improvisoitujen itkuvirsien lähisukuisuudesta ovat hyvin huomionarvoisia. Neuvostolainen »kosmopolitismien» kaihdanta selittänee, että täysin kansainvälisetkin perinnejalajit esi-

tellään ikäänkuin puhtaasti virolaisina hengenluomuksina, vain ohimennen pääasiassa venäläisiin kulttuurivaikutteisiin viitaten. »Virolaiset vihasivat ja tuomitsivat sitä, mikä tuli valloittajilta, ja säilyttivät erityisen sitkeästi sen, mikä oli omaa», selittää Viidalepp ja retušoi yleiskuvastaan Viron kansanperinteen tosiasiallisen riippuvuuden ennen muuta saksalaisesta kulttuurista.

Teoksen nuoremista kirjoittajista Ü. Tedre on varsin valpasälyinen tutkija. Esimerkiksi havainnot vanhan ja uuden runomuodin väliasteista ovat mitä kiintoisimpia, samoin kuin näiden runolaatujen yleisluonteon vertailu. Huvittavaa kyllä nuoret virolaiset folkloristit ovat palanneet ammoiseen kuvitelmaan, että kansanrunot kehittyisivät taiteelliseen täydellisyteensä hioutumalla vuosisadasta toiseen; uudenaikaisten rekryyttilaulujen kömpelyyskin muka selittyy hioutumisajan lyhydestä! Kirjallisuusviitteitä Viidalepp kumppaneineen viljelee harmittavan säästeliäästi; kun esimerkiksi Tedre tiedottaa porvarillisessa Virossa ilmestyneen neljä riimillisen kansanlaulun tutkimusta, joilla maantieteellis-historiallisen metodin dogmaattisina toteutuksina on enää etupäässä aineskokoelman arvo, niin tutkimusten tekijät ja nimet saavat jäädä lukijalta salaan. Mieluisasti yllättyen havaitsee, että V. Mälkin mielestä Walter Andersonin monografioidella on metodisista puutteista huolimatta eräitä tieteellisiä ansioita. Saman tunnustuksen voi osoittaa Mälkin hyödylliselle oppihistorialliselle katsaukselle; sitä vastoin L. Raudsep on selviytynyt lyriikasta, juhlarunoista ja sananparsista luvattoman kehnosti.

Eesti rahvaluule illevaade on monessa mielessä opettava kirja: Entis-Eestin kuvauksia, Nyky-Eestin kuvastin.

MATTI KUUSI